

KRJELA 14

Klub mladých autorov pri Knižnici G. F.-Belopotockého v Liptovskom Mikuláši

Kedy začne v jaskyni snežiť?

S básnikom Ivanom Laučíkom o bezozvennom prostredí Liptova, ozvenách z jaskýň, poézii, i „tradičnom“ dôchodku nášho učiteľa

S básnikom Ivanom Laučíkom sme sa kvôli rozhovoru prvýkrát stretli v nedeľu 1. februára – práve sa začínal mesiac, v ktorom básnik žije „najintenzívnejšie“. Proces práce s textom sme začali 1. apríla – jeho slová o tom, že je dôležité predstaviť práve jeho „básnický“ život, neboli prvoaprílovým žartom.

Do regionálnych novín sa dostala iba „oklieštená“ verzia, v zmysle: do Liptova TOTO. To, čo predkladám, je začiatok toho, čo sám básnik nazval procesom. To, čo predkladám, je výsledok toho procesu: „Bolo by to aj na viac rozhovorov, no, veď tie môžete vydať aj po mojej smrti...“ Tu sú.

Koncom minulého roka vám vyšlo súborné dielo Básne, ktoré obsahuje vašu básnickú tvorbu od roku 1961, keď ste začali publikovať v Mladej tvorbe až po poslednú zbierku Havránok. Prečo ste sa rozhodli pre tento retrospektívny pohyb? Súvisí to s blížiacim sa životným jubileom?

Vydanie súborného diela autor vôbec nemôže ovplyvniť, iba ak by si ho vydal vlastným nákladom. Stojí to na rozhodnutí vydavateľa. U môjho

vydavateľa Kolomana Kertésza Bagalu čakala kniha asi tri roky. Už to vyzeralo, že to bude na dlhé lakte, no...

...zastaral sa do toho Modrý Peter...

Modrý Peter pôvodne pripravil na vydanie rukopisy ešte rok predtým, ale Modrý Peter, teda Peter Milčák, odišiel do Kanady, a tak postúpil rukopis levickému vydavateľstvu L.C.A. Vydavateľ má svoj čas, svoje priority a limity – najmä trh. A tak sa knihy vydávajú pred Vianocami...

V akom náklade Básne vyšli?

Dnes sa o náklade nehovorí. Vytlačí sa prvých 500 – 600 kusov, ktoré sa expedujú do kníhkupectiev. Potom sa knihy dotláčajú podľa dopytu. V tejto súvislosti je potrebné, aby mal autor v zmluve s vydavateľom uvedený počet rokov, dokedy sa bude kniha dotláčať, povedzme, päť alebo desať rokov. Ak to tam nie je, vydá sa istý počet kníh a sadzba knihy sa rozmetá.

Dokedy budú vydávané vaše Básne?

Vydavateľ ich bude dodávať do kníhkupectiev desať rokov. Osvedčilo sa mi to už pri Havránku, keď sme vydávanie dohodli s Petrom Milčákom na päť rokov a skutočne to do poslednej chvíle veľmi statočne dodržal. Inak je to bežná prax na západe, takže vám v kníhkupectve nepovedia po mesiaci od vydania knihy, že ju už nemajú.

V doslove k Básňam ste napísali zaujímavú poznámku, a síce, že azda iba jednu báseň – Havránok – ste písali pri dennom svetle. Ostatné ste písali v jaskyni?

Asi tak. Ostatné som písal aj v jaskyniach, ale zväčša doma v noci, pretože panelové domy – a ja v takom bývam – nie sú zvukovo izolované. V týchto domoch sa inokedy nedá písať, iba v noci. Najlepšie, najtichšie je od druhej ráno do tej piatej, keď už susedia začínajú búchať dverami a odchádzať do práce... V tom doslove som sa chcel vyjadrovať vecne a zaujímavé je, že mi tam ten kúsok horkosti unikol. Aj som vydavateľovi ponúkol, že práve tú vetu môže vyčiarknuť, ale nechal ju tam.

Ste taký nočný vták?

Skôr ranný... Inak sú moje dni venované práci v škole, večery opravám písomiek, neskoré večery čítaniu. Včasné rána mám pre seba. (*To, čo nasleduje, je už podľa básnika zabudnuté...*) Viete, okolnosti, za akých tie básne vznikali, neboli nejaké príjemné. Celá tvorba vznikla vlastne napriek tomu všetkému. Nemalo to byť. Robilo sa všetko, aby to nebolo – od samého začiatku. Všetko sa to písavalo napriek tomu všetkému – niekedy aj v jaskyni.

Celý život, okrem štúdia a vojenčiny, žijete v Liptovskom Mikuláši, kde pôsobíte ako učiteľ. Ste konfrontovaný s tým, že sa vás pýtajú, prečo nie ste v Bratislave, ktorá je centrom literatúry i kultúry?

Je to takto: ja viem od samého začiatku, že duchovne exkluzívne prostredie je tu. Kvôli tomu som zostal v Liptove. Len z hľadiska slovenskej „literárnej prevádzky“ je toto miesto periférne. Mám na mysli možnosť rýchlych reakcií, osobný kontakt s vydavateľmi alebo hoci s televíziou. Nie je to však len môj problém, ale aj problém Liptova. Vo väčšom meradle aj problém Slovenska a v ešte väčšom problém Strednej Európy.

Dodal by som, že boli aj sú chvíle, keď naozaj lutujem, že som tu zostal. Uvedomujem si, že predsa len je to iný kontext, v ktorom by som sa pohyboval, keby som bol v Bratislave. Ale už to nebudem meniť.

Čím je pre vás Liptov exkluzívny?

V Liptove máte možnosť dvíhať svoj pohľad k horám – a z hôr pozerat' do hĺbky dolín, teda môžete prežívať priestor, čo pokladám za jednu z najväčších radostí života. Je tu množstvo jaskýň, teda aj miest, kde často ešte ani nestála ľudská noha. Nakoniec je to prastará krajina, formovaná od staroveku človekom. Tu kdesi je aj kolíska slovenskej poézie – určite na dohľad od Kriváňa. A možnože aj maďarskej; spomeňme Balassu Bálinta na hrade Liptovský Hrádok... Náhodou som sa tu narodil, ale potom som si Liptov vybral a zotrval v ňom v dobrom i zlom.

Alebo inakšie...

Neustále možnosť dvíhať svoj zrak k tým horám. Je tu prevaha vertikality. A na druhej strane tu získate vedomie, že hory sú duté. Je iné, keď si predstavujete pevné jadrá v tých horách a iné je, keď viete o dutinách, o dutosti týchto hôr. Je to možnosť na rozšírenie vedomia.

Jaskyne majú pre vás asi širší význam, ako že sú „dutinami hôr“.

To má svoje významy ešte od Platóna, od Platónovej jaskyne, na ktorej je postavená celá jedna filozofia. Prečo ma tak pútajú jaskyne, nech je predmetom štúdií literárnych vedcov, ktorí sa to snažia identifikovať aj prostredníctvom psychoanalýzy. Ja by som trval na rozšírení vedomia, a to aj pri pobyte v jaskyniach. Sú tu veľké možnosti, nechcem povedať, že na experimentovanie, lebo to nie je experimentovanie s vlastnou psychikou, ale je to skôr zážitok vlastnej psychiky. Zažívate tam vlastné emócie aj vlastné schopnosti predstáv, napríklad halucinácie.

Niektoré jaskyne sú sprístupnené, chodia tam turisti...

Sprístupnené jaskyne nás nezaujímajú. Jaskyňa je všetko, čo má meter krát meter a podľa dodatku k ústave je majetkom štátu, čiže ten prístup do jaskýň už dnes nie je taký ľahký.

Ako sa tam dostanete vy?

Už teraz sa o to ani nepokúšam. Teraz už žiadne jaskyne nepotrebujem, lebo ich mám vo svojej hlave.

Jaskyniam sa teraz venujete v esejistickej tvorbe. To je tiež dosť významný žánrový posun od básne k esejistike, kde sa stretáva nejaký fakt s domýšľaním alebo tušením niečoho...

Nie všetky zážitky z jaskyne sa uplatnili v básňach a zostalo ešte obrovské pole, ktoré je pre básne bezvýznamné, ale nie je bezvýznamné z iných pohľadov. Je tu možnosť úvahy o človeku a jeho krajine. Celá jaskyniarska literatúra je založená na meraní, je technická, dozviete sa z nej iba ako sa jaskyniari prekopali, čo urobili. Chýba jej reflexia. Nie je tu zvykom o týchto veciach rozmýšľať. Myslím si a viackrát som to už povedal, že sme si túto krajinu veľmi slabo osvojili. Osvojená je vtedy, keď je aj ospievaná aj oplakaná. Vážne, celú svoju krajinu málo reflektujeme, dokonca málo o nej vieme. Sme s ňou oboznámení – a práve to akoby nám bránilo v poznaní. Nevieť, čo by bolo treba, aby sme mali pocit, že táto krajina patrí naozaj nám.

Myslíte si, že prostredníctvom eseje môže čitateľ získať úplne iný pohľad na krajinu?

Určite. Veď len na druhej strane našich hôr je Chocholovská dolina, kam keď vstúpite, si kúpite 360-stranový bedeker, kde nájdete povesti, báje, fakty, možnosti ubytovania. Poliáci majú podrobné bedekre o každej doline. Aj z týchto dolín by mohla mať každá svoju knižku a prečo nemajú? Asi to vzniká zo slabej reflexie. Aj obyvatelia podhorských obcí ich vnímajú najmä cez urbáre a matériu.

Nástenka v nemocenskej v Liptovskom Mikuláši vyzýva rodičov malých školákov, aby ich dali na liečebné pobyty do jaskyne, ktoré by mali priaznivo vplývať na respiračné ochorenia, astmy... Pociťili ste aj vy taký ozdravujúci účinok pobytu v jaskyni?

Jaskyňa je veľká liečiteľka. Je to čosi ako transformátor – cez dýchanie k biorytmu a ďalej – k upokojeniu, k vnímaniu času. Pri dlhšom, napríklad týždňovom pobyte dôjde k tomu, že sa aj váš vnútorný čas a biorytmy ustália inakšie. Zažijete akoby prerod. To nie je vyliečenie, ale až prerod. Potom vstúpite naspäť do sveta, kde budete musieť tie biorytmy prispôbiť civilizácii. Jaskyňa teda má pre človeka aj sebapoznávaciu hodnotu... Je tam iné plynutie času.

Ako tam plynie čas?

Prvé tri dni máte mnoho halucinácií, zrakových aj sluchových. Ale to sú všetko ešte veci, ktoré vám zostali z povrchového sveta. Zdá sa vám, že počujete niekoho rozprávať alebo počujete vlak, jednoducho zvuky z povrchu. Ale keď to prestane, zrazu budete počuť svoje srdce, a to vás bude ľakať. Šum vašej krvi vás bude ľakať. Takisto pri písaní vás bude ľakať šúchanie vašej ruky o vetrovku. Potom je to možno šok, keď vyjdete na povrch... Keď som tam bol, spal som, žil som, ako to prichádzalo. Nesledoval som hodiny a vystúpil som, keď som cítil potrebu ukončiť tú lekcii. Bola noc a snežilo, no čo mohlo byť krajšie!? Z jednej tmy som vyšiel

do inej tmy, len som videl v diaľke tieto mestá... vtedy si uvedomíte svoju krehkosť v krehkom svete. A ste vyliečený.

Akí sú dnešní študenti na gymnáziu, kde učíte? Sú ešte ochotní a schopní počúvať aj niečo iné ako učivo?

Pravdaže, to sú vždy ochotní, priam po tom bažia. Ono je to takto: tie generácie, ktoré už mám za sebou, bolo ich skoro už desať štvorročných cyklov, každá by mohla mať svoju charakteristiku. Tú terajšiu by som nazval „utajená“. Veľmi málo dáva o sebe vedieť. Snaží sa vytvoriť si medzi sebou nejaký intímny priestor, do ktorého nebudú vidieť ani rodičia, ani učitelia, nikto. To je ich cieľ.

S kým a čím komunikujú... s počítačom?

To je záhada, ale nesmieme to tak brať, však sme starí učitelia, tak vieme, že to sú všetko len isté fenomény, tak, ako pri všetkých ostatných generáciách boli iné. Boli napríklad generácie, čo sa opjali na cintorínoch. Chytajú všetky psychické infekcie. Teraz je takáto, nesmieme ich odpisovať, oni sa v mnohých prípadoch prejavujú svojimi činmi absolútne správne a presne. Takže to nie je znak, že by to bola nejaká horšia generácia. Je utajenejšia: menej prejavuje svoje city, hanbia sa ich prejavovať, hanbia sa učiť, hanbia sa čítať. Hanbia sa robiť bežné činnosti, ktoré súvisia s kultúrou. Najradšej by vyzerali ako „drsníci“.

Nie každá komunikácia s nimi je teda plodná...

Neplodnú komunikáciu zažívame veľmi často. Nevážia si stredoškolský čas a intelektuálne zaspávajú. Nevedia o tom, že toto je ten čas, ktorý im je darovaný rodičmi, štátom, Bohom, aby sa dali kultúrne do poriadku, počítali si, ponavštevovali výstavy... Veľmi túžia manifestovať svoju samostatnosť a medzi tým zmárnia kopu času. Keby ste aj chceli nejakou anketou zistiť, prečo sú takí, už nikdy nebudú úprimní. Neveríme anketám, neveríme ničomu. To všetko sú vlastne len štylizácie na utajenie toho, čo je... Sme asi rozdelení na chovných a ťažných...

Z tých generácií, ktoré prešli vašimi rukami, ktorá a prečo vám bola blízka?

To je ťažko povedať. Bola, povedzme, generácia tesne pred osemdesiatym deviatym, 1986 - 1989. V Rusku sa vtedy rozbiehala glasnosť, čiže začalo sa verejne hovoriť o „tých“ veciach. U nás boli vtedy zakázaní napríklad Mňačko, Tatarka, Osamelí bežci. Zaujímavé bolo, že doma s nimi o ničom nehovorili. Nechali ich intelektuálne vyhladovať. Nehovorili o tom, čo bolo v päťdesiatych rokoch, v 1968 – nič – aby dačo „nekeclí“. A vtedy tie deti samy cítili napätie v spoločnosti, samy ho dešifrovali a hľadali aj literatúru. Z nejakých zmienky sa dokázali dostať k Tatarkovi a prečítať si jeho knihy.

S vašimi vlastnými deťmi ste sa o tých témach rozprávali?

Áno, ale zakázali sme im o tom akúkoľvek komunikáciu. To je v rodine zvyk ešte od mojich detských čias, upozorniť dieťa, aby nič z domácej sféry a názorov nespomenulo ani najbližším priateľom.

Využívali oni ten stredoškolský čas na kultúru?

Je to netypický príklad, lebo ja som ich vedel svojím spôsobom motivovať. Tiež som im nedal knižku čítať, ale som im ju „podhodil“. Zväčša si prečítali, čo bolo treba, ale keby som im to bol kázal, asi by mali taký istý odpor ako všetci ostatní. Boli aj svedkami rozhovorov o knihách. Svoje detstvo prežili tiež v jaskyniach spolu so mnou. Najmladší Vlado ma nedávno vzal do jaskyne v Sokole, kam som ja už cestu zabudol. On bol mojím sprievodcom. Mnoho im dal aj kontakt s Eugenom Gindlom, Petrom Repkom, Ivanom Štrpkom. Videli tie rôzne zrkadlá.

Je známe, že vás priťahuje archeológia. Po keltskom osadisku nad L. Marou ste pomenovali aj svoju zbierku.

Archeológia je to, čo mi dal tento kraj. Sledujem ju už viac ako tridsať rokov na Havránku, na Liptovskom hrade. Chcem túto krajinu poznať aspoň 3500 rokov dozadu, do staršej doby kamennej. Asi do tých čias jej rozumiem z hľadiska osídlenia a z hľadiska ciest, komunikácií a prírody. Havránok pochádza z obdobia 400 rokov pred Kristom, ale máme tu popolnicové polia i kniežacie mohyly z doby bronzovej. Keď sa na to pozrie archeológ, vidí to do hĺbky a to je zase istá súčasť vedomia, prečo tu človek žije. Nevidí len posledných 500 rokov.

Ako táto história komunikuje so súčasnosťou?

To je to isté. To je akoby stále súčasnosť, tie cesty nevedli príliš odlišnými smermi, tie komunikácie spájali možno aj rýchlejšie ako tie dnešné. Všetky tieto doliny už boli priepustné smerom na Poľsko. Treba si uvedomiť, že v Liptove sa doteraz našlo 64 hrádkov a hradov. Koncom šesťdesiatych rokov som bol svedkom začiatkov vykopávok na Liptovskom hrade a teraz, keď sa to všetko vynorilo, je to zážitok. Najmä v súvislosti s tým, že tam vidíte keramiky – ten hrad bol rozrúbený v roku 1474 - a poznáte keltskú keramiky. Zrazu si uvedomíte, že trvalo 1500 rokov, kým na tomto území vznikla keramika, ktorá sa vyrovnala tej keltskej. Takéto časové dimenzie ma na archeológii vždy zaujali.

Vaše záujmy späť s krajinou sú asi širšie...

Blízke sú mi tiež hrebene hôr a vysokohorská turistika. K Liptovu patrí aj zber brusníc a čučoriedok. To si treba nájsť nielen pre samotné plody, ale už pre ten rituál. Rituál odchodu: zavčas ráno, slnko – brusnica v ľade - sa objaví nad obzorom len okolo siedmej. Nad Štrbou, keď idete smerom na Podbanské, ho vidíte v tých ranných, už aj mrazivých oparoch od konca septembra až do polovice októbra.

A napríklad záhradkárčenie?

Poviem to celkom jasne. Uvedomujem si, že treba pracovať so zemou, že styk so zemou robí človeka lepším. Poézia tiež musí byť opretá o živly. Za každým básnikom musí stáť nejaký živel. Musí vychádzať z nejakého živlu.

Ktorý živel pretavujete najradšej?

Ja nehovorím, že pretavujem, ale s ním komunikujem. Neviem, to je už vec, ktorú nechám na kritikov, nech si to nájdu. Nechcem im to prezrádzať, viete... Je to naozaj otázka, či je to voda, alebo vzduch či nejaký iný živel. To záhradkárstvo je spojené so zemou. Ja mám napríklad rád – úprimne to poviem – mám rád, keď kvitne šalvia a keď cez jej kvety vidím ešte sneh na Baranci. To je, myslím, vec, ktorá sa nedá nijako zaplatiť.

Koho vidíte, keď sa pozriete do zrkadla?

Koho vidím, keď sa pozriem do zrkadla? Starého polárnika (*smiech*). Musíte to brať tak, že poézia, ktorú robím, alebo aj poézia Osamelých bežcov veľmi často čerpá vzor pre svoju možnú formu z prírody. Všetci z nás troch máme dobrý vzťah k cestopisom z polárnych krajín, ale aj k tajným denníkom polárnických výprav. To nám zostalo z mladosti, že pokladáme za hodné uznanie, keď niekto vydrží na ceste... až na pól.

Nielen živly, ale aj ročné obdobia a mesiace vo vašej poézii spomínate, napríklad iskrivý február.

Má to pravdepodobne nejaký biorytmický potenciál. Február nie je ani tak na písanie. Viete, ako je to s poéziou: to nie je problém napísať, to je problém žiť. Z tohto pohľadu je február dobrý, že vtedy najintenzívnejšie žijem, a to sa môže stať potom zdrojom nejakej básničky v auguste. Ročné obdobia pre mňa nemajú nejakú mimoriadnu hodnotu, či je to leto alebo zima alebo jeseň alebo jar.

Ako by ste dnes charakterizovali svoje básne?

Chcú zaznamenať situáciu človeka – lebo asi len tým sa dá rozšíriť aj jeho vedomie a zvýšiť citlivosť... Ide v nich o to, aby zaznel môj vnútorný hlas, aby bol začutý a čitateľ posmelený načúvať tomu svojmu. Naznačujú, že svet je mnohoznačný, otvorený... dúfam.

Spisovateľ Ivan Kupec vás vo svojom Denníku z 25. januára 1967 charakterizoval: „Pravý Repkov opak: drsnejší, mužnejší, vyzývavejší, vynucuje si hneď od človeka, aby ho bral na vedomie, aký je: možno nepríjemný, možno prisebavedomý, ale svoj. Práve to na ňom sympatické – z Bežcov zdá sa mi práve najosamejší.“ Čo z toho Ivana Laučika zostalo, ak sa stotožňujete s charakteristikou spred takmer 40 rokov?

Kupcov prvý dojem! A naozaj sa v ňom poznávam. Ivan Kupec bol uznávaný básnik, vzdelaný literát, práve vtedy prekladal z nemčiny Karla Krolowa – my sme boli všetci 23-roční mladíci. Ja som mu vtedy priniesol rukopis prvej knižky, napísanej „na konci sveta“ vo Veľkom Borovom, kde som začínal ako učiteľ a pobyboval som sa na rozdiel od Štrpku s Repkom, ktorí boli študenti,

„po dne“. Nech sa to vezme akokoľvek, oni žili v hlavnom meste a ešte to vnímali trochu inak, aj povedzme ten socializmus. Áno, bol som hrdý a šťastný – a nebudaj aj prisebavedomý? Nečudujem sa obsahu jeho zápisu. Možno nás – Osamelých bežcov - vtedy testoval, či znesieme záťaž, ktoré nás v budúcnosti čakajú a či vydržíme žiť s poéziou. Ach, bol láskavý..! Dúfam, že z tejto charakteristiky neubudlo nič – lyrická poézia je tvrdá disciplína a vyžaduje pevnú ruku práve tak, ako chirurgia. Neprestal som sa pozerat' na svet odspodu. Hádám mi však pribudla oná láskavosť, akú mal vtedy Ivan Kupec. Zostalo aj to, že v bežných každodenných situáciách v istej šťastnej anonymite vidím veci, ktoré sa ešte len prejavia o desať alebo pätnásť rokov. Dnes ich vidíte ako jasné signály toho, čo bude.

Ako tie signály spracúvate?

Tie signály sa dostanú do poézie, lebo poézia, báseň, to je kompletná informácia o svete, čiže obsahuje minulosť, prítomnosť aj budúcnosť.

Kupec píše: „...z Bežcov práve najosamejší...“

Možno sa mu to zdalo preto, že som žil mimo „literárnej prevádzky. Žil som ako najobyčajnejší človek, hoci to mnou „zamával“. Pekne mi to povedal môj prvý riaditeľ školy v mojom rodnom meste: Ivan, ak sa tu neuchytíš, pôjdeš naspäť na Veľké Borové! Viete, je to naozaj úplne iné, keď žijete v nejakom kultúrnom kontexte väčšieho mesta. Tu, v týchto končinách bolo treba skôr utajiť, že človek niečo píše, než sa s tým pochváliť. Hoci som publikoval, hoci to bolo prístupné všade, tu nedošlo k žiadnej reakcii. Presne tak ako kedysi pred sto rokmi. Čiže toto periférne prostredie je veľmi bezozvenné. Tu nepovedal nikto: Á, čítal som tvoj článok, tvoju báseň. Z tohto pohľadu je tá osamelosť naozaj do dôsledkov, keď nedostávajú ani od živých ľudí žiadny signál. Básnik to musí prijať a žiť tak nie desať alebo dvadsať rokov, ale nesmierne dlho, vlastne celý život.

Keď hovoríte o bezozvennosti, je to skutočne tak? Ľudia z Klubu mladých autorov pri knižnici v L. Mikuláši aj mnohí študenti vás majú div nie za svojho gurua...

To je vďaka Anke Ondrejčkovej. Zo študentov sú to tí, ktorí cez tú utajenosť boli pozitívne naladení. Netreba to brať tak, že sa na tú bezozvennosť sťažujem, takto to je, či budete žiť na Spiši, na Orave alebo v Lučenci. Tu, v týchto končinách, je to tak.

Možno sa tomu aj tešíte...

Iste, lebo to je zase to dno, z ktorého vidím.

(Tu ma básnik necháva zorientovať sa a ide na pol cigarety.)

Povedali ste, že doma vás nereflektujú, nezaznamenali ste odozvy, možno aj nejakým spôsobom doma nie ste prorokom.

To určite. Doma nie je nikto prorokom. To by bola ilúzia očakávať takýto efekt.

Hoci píšete aj o Liptove...

Samozrejme, veď aj to pochopenie Liptova – také to všeobecné - je veľmi povrchné. Nakoniec sa ukázalo, že moje eseje o jaskyniach ožívujú, povedzme, české speleologické časopisy. Veľmi radi ich uverejňujú. Akosi rýchlejšie tam pochopili, že je to nový pohľad.

Po roku 1989 vás začali pozývať na autorské čítania do zahraničia...

Sú zvedaví na Slovensko. Báseň je nakoniec komplexná informácia o situácii človeka. Objavili si ma prekladatelia, vydali knižne výbery z mojich básní v nemčine, angličtine, portugalčine. Časopisecky aj v ďalších desiatich jazykoch. Prvý preklad do nemčiny mi vyšiel v rakúskom časopise Panónia 10. októbra 1989. Už predtým nás prekladali Angela Repková, Ursula Macht a Ute Rassloff. Len v Berlíne som bol deväť ráz a okrem toho ešte v Aachene, Düsseldorfe, Kolíne nad Rýnom, Darmstadte a mená ďalších ani neviem vysloviť. Čítal som aj v Rakúsku - vo Viedni a pri Salzburgu. Na pozvanie portugalskej Nadácie grófa Albuquerque sme boli spolu s Ivanom Štrpkom v roku 1997 na pobyte spojenom s prekladaním našich básní do portugalčiny. Každému sa nám venovalo päť portugalských básnikov, ktorí básne priebežne prekladali. Večer sa stretli a urobili konečnú verziu. Napokon nám tam obidvom publikovali výber z poézie. V anglicky hovoriacich krajinách mi vydal knihu Peter Milčák v preklade Jamesa Sutherlanda Smitha Cranberry in Ice (Brusnica v ľade). Okrem toho vyšlo mnoho antológií v Nemecku i vo Francúzsku. Máme prekladateľov aj v Taliansku a čakajú nás tam na budúci rok čítačky...Ja čítam len slovensky, aby publikum malo predstavu o melódii slovenčiny. Potom nasledujú otázky... Je to milé...

Ako na vás reagovali v Nemecku, čím ste ich oslovili?

Súčasná predstava Nemcov o poézii je asi taká, že sa v básni hovorí o svete jemne ironicky, na čo by sa dalo reagovať pousmiatím. Radi sa pousmejú, to je ich forma reakcie na poéziu. Viac ráz sa mi stalo, že po prečítaní básní, keď to aj fungovalo tak, že sa začali pousmievať, neskôr, keď sa prešlo na iný typ poézie, bolo tam to ticho, ktoré má pri poézii byť. Síce majú taký stereotyp, ale sú prístupní aj iným polohám.

V liste Ivanovi Kupcovi z januára 1967 píšete k pripravovanému debutu Pohyblivý v pohyblivom: „Rozumeli by mi Island'ania a národy, ktoré sa natierajú slaninou...“

To je takáto otázka: obyvatelia, žijúci na Slovensku, majú isté stereotypy a isté druhy skúseností a ja som hľadal skúsenosti trochu odlišné: zimu, jaskyne, ľad. Čiže z hľadiska skúsenosti oni nemali dostatok asociácií. Slováci majú radi básničky o víne, lebo to je ich skúsenosť a prípadne ešte o láske. Láska a víno, to sú dve slovenské témy, kde ako básnik budete úspešný. Na to zareagujú. Ale je veľmi ťažko očakávať nejaké asociácie na skúsenosti, ktoré nemajú a práve tými skúsenosťami som sa vymkol zo stereotypu: veľmi rád, lebo u mladších generácií to povedie k tomu, že si povedia: no, však aj tak sa dá.

Severanov by si človek skôr predstavil, že viac mlčia ako sa rozprávajú...

Však ani v mojej poézii nie je priveľa slov. Je tam viacej mlčania, skôr tých slov ubúda. Na Islande som nebol, tak ako som nebol na Marse a písal som o ňom esej, ale zostáva mi ako méta.

Nespomínali ste ani to, že by vás pozvali na čítačku do iných severských krajín.

Neboli sme tam na čítaní, ale nás tam aspoň poprekladali. Mám preložené básne do švédčiny, čo je pre slovenského básnika dobré vždy, lebo tam udeľujú Nobelovu cenu. Ide o to, že celá slovenská literatúra má vo svete dobrý zvuk, najmä súčasná poézia. Máme perfektnú poéziu. Povedzme, že Nemci, Francúzi alebo severania vedia odhaliť, že toto je iný typ poézie a obraznosti, než majú oni a snažia sa tým obohatiť. Vidia, že sme veľmi vitálni, živí, vnímaví a to ich asi na nás púta.

Prekladala vás aj rodáčka z Liptovského Mikuláša Iboja Wandall-Holm?

Iboja, pokiaľ viem, nie. Ale urobila veľa pre slovenskú literatúru v Dánsku. Tesne predtým, ako som sa s ňou zoznámil, vydala sedemnášť slovenských básnikov. Ja som tam nebol. Bolo to v čase, keď som bol vyčiarknutý z oficiálnej literatúry, ešte za socializmu, niekedy v tých rokoch, keď sa tam pohybovali Milan Richter a Ľubo Feldek, ktorí si nemohli dovoliť navrhnúť jej Osamelých bežcov. Ja som sa však snažil sprístupniť jej knihu Zbohom, storočie pre slovenského čitateľa – a pre Mikulášanov zvlášť.

Cítite voči tým „oficiálnym“ básnikom nejakú zášť?

Nie zášť, sú to výborní manažéri svojej poézie.

Vy nie ste?

Nie. A potreboval by som manažéra.

Možno sa nejaký prihlási.

(*Smiech*) Veď ale rozumiete, o čo tu ide. Sú odhalení.

Sám ste nikdy neprekladali?

Jeden rok života som venoval prebásneniu gréckeho básnika Odysseasa Elytisa, nositeľa Nobelovej ceny, do slovenčiny. S gréčtinou mi pomáhala prekladateľka Růžena Dostálová z Karlovej univerzity v Prahe. Nakoniec mám dobrý pocit, že som urobil niečo pre jazykovo ťažko prístupnú poéziu pomerne malého národa.

Janka Droppová, ktorá spolu s vami a Ankou Ondrejkovou pripravovala od roku 1999 autorské čítania, o vás povedala: „Aj keď autorov nepozná, vždy to na nich ušije.“

No, je to lichotivý posudok, žiaľ, nie je to tak. Na autorských čítaniach sa už v Mikuláši vystriedalo dvadsaťpäť autorov. Vždy si musím nanovo prečítať

celé ich dielo – až potom môže vzniknúť dojem ľahkosti, práve to, čo Jana vyjadрила slovami: „vždy to na nich ušije“. Ja mám niekedy čo robiť sám so sebou a tu sa musím ešte venovať niekomu inému, a to v rozhovore pred verejnosťou. Rozhovor s autorom robím pre publikum, pýtam sa na veci, ktoré môžu byť preň zaujímavé, trochu nové, trochu rozširujúce poznanie. Aj autora musím rešpektovať – ak sa mu nechce hovoriť, nemôžem ho nútiť. Na ukočirovanie toho všetkého potrebujete vedieť, na čo je autor alergický – a na čo je alergické publikum. V rezerve musím mať viac tém na rozhovor, uplatní sa z nich len desatina.

Odhadli ste tie alergie, alebo nejako očkujete?

To viete, keď dostane otázku, na ktorú je „alergický“, nerozvíja ju. A potom je to veľmi prudký rytmus rozhovoru, keď odpovedá jednou vetou. Musíte mnoho vedieť o tom človeku, aby ste zbadali tú oblasť a prevekslovali inde.

Ako ste sa k čítačkám odhodlali?

Súviselo to s ochotou Janky Droppovej ich organizovať; dohodnúť termín, vymyslieť sprievodný program, texty plagátov... až po ten karafiát pre autora na záver. Takisto ide o Anku Ondrejkovú, ktorá tiež vedela pomôcť, keď bolo treba. Ja mám dosť s prípravou na rozhovor a s lákaním autora, aby vôbec prišiel do Liptovského Mikuláša. Potom je tu ešte publikum. Podporia ma kolegovia a študenti gymnázia, mladí autori, starší priatelia, v počte 30 – 70, tak akurát. Zdenko Blažek urobí fotografiu pre Múzeum Janka Kráľa, niekedy príde aj pán primátor mesta alebo jeho zástupca, prídu aj vysokoškoláci, ak sú práve doma. Niekoľko sa vždy spýta, kedy bude ďalšie autorské čítanie – no a to je naša jediná motivácia.

Iné je, keď sa neskôr stretnem s autormi, ktorí u nás čítali. Tí spomínajú na výborné publikum a na dobrú atmosféru. A dodajú – nieto sa čo čudovať, veď Liptovský Mikuláš má už od roku 1830 povest' kultúrneho mesta!

Ako sem tých autorov prilákať?

Je to čisto na báze priateľstva. Tí ľudia by sem v živote neprišli, keby sme neboli priatelia.

Spomínali ste, že je veľká motivácia, keď sa pýtajú, kedy bude ďalšia čítačka.

Teraz je čas vymyslieť, akým spôsobom budú čítačky financované. Už je veľmi ťažko aj mojim priateľom, ktorí sem prídu radi, chodiť za tisícikorunový honorár, v čom je zahrnuté aj cestovné z Bratislavy. A keď sú to pracujúci ľudia, musia si zobrať dovolenky. Za takýchto podmienok sa to už nebude dať robiť. Nechcem sa ako ten, kto ich pozýva, za toto mesto hanbiť. Ani ja už nikde nejdem za tisíc korún. Človek by nemal mať pocit, že ho tu hodnotia len tak nízko. Tu nejde o propagáciu nejakej knihy. To nie je reklama. Kým dôjde k pochopeniu, čo tu vlastne robíme, asi to potrvá.

Predsa len tie čítačky majú v istých kruhoch cveng...

Aby ste rozumeli, ja tie čítačky nepotrebujem, ja sa s tými spisovateľmi môžem porozprávať kdekoľvek, ak som sa už neporozprával. Tu ide o ten typ kultúry, ktorú by sme tu mohli „poskytnúť“.

A na Slovensku sú asi ojedinelé...

Keďže v nejakom inom meste nežije takýto človek, tak to tam nemôže fungovať. Istú dobu takéto čítačky robili v Prešove a ten je univerzitným mestom. Myslím, že aj tam už skončili a teraz sme tu už len my a možno Bratislava, ale to ani nie sú čítačky, skôr „krsty“ kníh. Je to tu vlastne preto, že tu žije Anka a ja a oni prídu ako naši priatelia.

Musí to však byť v dôstojných podmienkach, aby ste sa, ako ste spomínali, nemuseli hanbiť...

Tomu zatiaľ žiadne mesto nerozumie. Na západe sú mestá motormi kultúry, to nie sú peniaze zhora, to sú mestské starosti, aby tam kultúra bola.

A u nás to tak nie je?

Nie, v žiadnom meste. Naše mestá to skutočne nemajú s kultúrou a jej financovaním vôbec vyjasnené. Myslia si, že to má robiť štát, osvetové stredisko, jednoducho ktokoľvek iný, len nie oni.

Onedlho oslávite šesťdesiatku. Ako si predstavujete svoj dôchodok?

Sme dohodnutí so Štrpkom, že budeme žiť – ako kamaráti – šesť mesiacov tu a šesť mesiacov tam a Repka nás bude navštevovať. Veľmi radi pozveme aj manželky na dva-tri mesiace. „Tu“ je jasné, kde je. Najmeme si niekde v Liptove chatu. Budeme si chodiť šesť mesiacov po výletoch a šesť mesiacov budeme žiť tam, ale nepovedali sme absolútne, kde je to tam. To sme nešpecifikovali. Máme na mysli jednu chatku v južnom Taliansku a stále nás to ťahá do Portugalska, na pobrežie sv. Vincenta na samom juhozápade. Toto je vízia.

Myslíte si, že sa to dá takto naplánovať?

Zimné mesiace tam trávi veľmi veľa dánskych, švédskych a nemeckých učiteľov na dôchodku. V novembri je tam teplo, stolíky sú vonku na uliciach a oni popijajú kávičku. Ja, ako ich kolega, som hneď spoznal, že sú učiteľia – majú o oktávu vyšší hlas. V zime je tam lacno. Domáci sú radi, že tam niekto príde. Toto zas je irónia...

Už máte nasporené na tie pobyty, alebo hľadáte sponzora?

Sponzori nedávajú nič ani na to, na čo treba. Hoci to nemáme ešte finančne domyslené, veríme, že sa nám to podarí. Už aj keby sme predali to posledné, ale takto si ten dôchodok predstavujeme. Popritom budeme intenzívne komunikovať a písať.

Predsa len, nebude vám tých šesť mesiacov „tam“ chýbať Liptov?

Neviem, ešte som to neskúsil. Ale nie je to asi plán na celý dôchodok.

V dátume narodenia máte tri štvorky (4. 7. 1944). Je pre vás štvorka nejakým spôsobom magická?

Myslím, že je to symbol úplnosti, tak si to asi predstavujem, že je to dobré číslo a že mi veľmi pomáha. Veľa vecí sa už stalo štvrtého (*smiech*). A potom mám ešte hodinu. O druhej v noci sa zobúdzam pomerne pravidelne. To je taká dobrá hodina pre môj začiatok. A to je vlastne štvorka delená dvoma.

Píšete listy?

Píšem veľmi veľa listov najmä priateľovi Petrovi Repkovi. Zrejme to raz vydá ako korešpondenciu.

Píšete aj e-mail?

Nie, nepripisujeme im žiadny význam. Ich jazyk je iný ako listový.

Píšete si denník?

Mám záznamník, do ktorého si píšem dôležité udalosti na oblohe, kométy a prírodné úkazy. Nie však pravidelne.

Ako si predstavujete básnika 21. storočia, narodil sa už taký?

Predpokladám, že so zvyšovaním organizovanosti ľudskej spoločnosti – slobody každého druhu bude ubúdať. A uvidíte, že to znovu oživí pôvodnú funkciu poézie, lebo pôjde o človeka, keďže ten je založený na vnútornej slobode. Myslím, že hodne básnikov bude medzi počítačovými programátormi, ktorí budú vyvažovať suchopár racionálneho pokrmu niečím šťavnatejším. Ale už to nebudú bardi, ako sme na Slovensku zvyknutí. Veď básnicky žiť budú tajne! Prežijú paralelne niekoľko životov... Aj pre poéziu to bude rozhodujúce storočie!

(Ivan Laučík – Naďa Kubányová, február-apríl 2004)

Kajláš

Iwanovi Laučikovi

Každý si nesie
v svojej mysli vyrytý
horizont v hmle,
beh predhorí a
cykly ročných období.
Spoznáva romantické miesta,
európskych básnikov,
tajné temné správy,
emisie kysličníkov.

Žijeme pobláznení márnosťou,
v zbytočnostiach,
bez hudby.

Pustovníci civilizácie
s pohľadom upreným k zemi
prechádzajú okolo
a zostupujú dolu rebríkmi
k údoliam s archaickými formami smrekov.

Niekedy už treba započat' púť.

Iba dvanásťkrát obísť posvätnú horu,
padavou chôdzou,
a nechať sa vyniesť na parabolickú dráhu =
únikovú.

Ondrej Cehlár

Dnes ráno som vedela, že niekto zomrel...
Zo dňa na deň silnejšie cítim, že sa máme milovať ako kone. Čas beží.

Kristína Javorská

Posledný západ,
výdych. Tulák skonáva
vzdialený od nás.

Andrej Šeliga

dážď vybubnoval stopy v osamelom tichu
pútnici majú úsmev zažitého a len zhruba načrtnutú cestu nahor

obrys osamelého bežca na stenách jaskýň
pre Ivana

Janka Dzúriková

Ako Osip (Mandelštam) a iní: bol pánom svojich síl.
Odkedy odišiel, na horách stále sneží... počuť naše letné deti.

Nad'a Kubányová

Ivan Laučík bol úžasný človek. Akoby sa bol poznal s minulými a poznal sa so súčasnými básnikmi a spisovateľmi, doprevádzal Ginsberga, a rovnako hmatateľne poznal trebárs Dante Alighieriho. Človek, pre ktorého bola veľrybia kostra nezmazateľným znamením, ktorý prebýval v jaskyniach, ktorý sa na jar vítal a v jeseni lúčil s liptovskými dolinami, ktorý uhlom vytvoril pamätník S.B. Hroboňovi v pustine, ktorý sa rozhliadal z výšok 2000 metrov, ktorý bol keltským druidom, ktorý odcestoval cez víkend do Prahy, aby zistil, či sa hodiny v židovskej štvrti naozaj točia naopak (ako napísal Apollinaire), ktorého znepokojovalo čerenie vo vzdušnom priestore, ktorý plachtil 70 metrov voľným pádom a vykopal sám seba – na Havránku!

Vďaka za všetko, missier Laučík.

Ondrej Cehlár

Milý Iwan,

Mišo.

P.S. a ďakujem...

Michal Kubáň

stratiť sa... nájsť sa nanovo... skoroSmrť... stalo sa... skoroŽivot... nanovo
nevedieť... zvíťaziť svojím spôsobom

Viktor Szitkey

... v pondelok mi povedal, že dostali s Máriou pozvánku na piatok (mala som čítať verše: aj vtedy to bolo neskutočné, cítil moju neistotu): „Pozri sa, o čo ide. Aby tam prišli dobrí ľudia.“ A v utorok si prišiel po príspevky, čo sme dostali do 22. ročníka literárnej súťaže (od samého začiatku bol porotcom) vložil si do tej svojej aktovky cez plece hrubý zväzok... odo dverí zamával: „V piatok sa uvidíme.“

Uvideli sme sa, očami, ktoré už presahovali to ťažké, to... živé? Ticho pulzovalo ako krv, a chrám bol plný slnka, akoby svetlo prichádzalo nielen zvonku, akoby žiarilo zvnútra, z nás... áno: prišli tam dobrí ľudia.

Uvideli sme sa, keď v ľadovom piatkovom súmraku sme stáli na cintoríne, a bolo po všetkom, hrob (spomenúť si? zabudnúť? keď som si kľakla a nasypala tam dolu vlhkú čiernu zem, keď všetci...) výbuch kvetov, a my sme si podávali jeho Básne a čítali sme. Na sídlisku sa rozsvetcovali okná, na nebi žiarila prvá tichá hviezda.

Po ďalších troch dňoch som tomu prestala veriť. Každé ráno čakám, že ho stretnem, on uteká do školy a ja do knižnice, a zamávame si. A že sa otvoria dvere a vojde, lebo raz do roka si treba prečítať Majstra a Margarétu.

Opatrujem Majstra a Margarétu. Dvere sa ...

Anna Ondrejková

Odlietajú nám tí najkrajší.

Kedy to už skončí, Anna?

Zuzana Šimová

Ja sa z toho ešte nedokážem spamätať...

Peter Cibák

Až teraz je pohyblivý v pohyblivom. Vykročil prvý do krajiny osamelých bežcov.

Kristína Javorská

Celý deň som myslela na posledné veci. Ako nás zasahujú. Ako na nás siahajú. Ako nechápeme to, čo bude zajtra realitou. Ako sa zmierujeme s hrôzou. Ako sa jej vyhýbame, ak sa dá... Niektorí Bežci sú v nebi. My osamelí zostávame.

Beáta Vargová

A počasie je neľútostné ako Ivanova smrť.

Dana Sochorová

Moje stretnutia s Ivanom L.

Sú ľudia, ktorí nám vtrhnú do života ako stádo splašených slonov. Zanechajú v nás širokú rozdupanú stopu, napriek tomu prázdnu. Iní vojdú ticho, akoby po špičkách, spôsobom padajúceho pierka. Skoro si ch nevšímame, ale zanechajú v nás hlbokú plnú brázdnu, z ktorej vyrastie niečo silné, nezničiteľné. K tomuto typu v mojom prípade patrila a vlastne vždy bude patriť Ivan Laučík. Uvádžam ho bez prívlastku, pretože bol v prvom rade človekom s veľkým Č, až potom všetkým tým ostatným, za čo ho pokladajú iní.

Stretnutie prvé.

Bol začiatok sedemdesiatych rokov, normalizácia zúrila na plné obrátky, keď nám štvrtákom prišiel suplovať hodinu slovenčiny. Mladý učiteľ vniesol medzi nás desaťročných zvláštnu priateľskú atmosféru. Tichým, ale presným prejavom ukázal, že škola môže byť aj o niečom inom. Možno práve vtedy vzniklo medzi nami ono zvláštne, tiché súznenie.

Stretnutie druhé.

V roku 1986 som sa odhodlal poslať svoje prvé literárne pokusy do literárnej súťaže. Dnes tieto verše vzbudia vo mne len ľahký úsmev. V porote sedel aj Ivan L. Namiesto tvrdej kritiky som od neho počul veľmi zhovievavé posúdenie mojej práce. Vyznelo povzbudzujúco. Pravdepodobne aj tomu vďačím za to, že som v písaní pokračoval.

Stretnutie tretie.

Pomerne dlhý čas som existenciu Ivana L. ako básnika vnímal vo veľmi vzdialenej rovine. Až v roku 1988, keď sa roztápali ľady a kde tu sa už aj niečo mohlo, dostal sa mi do rúk rozhovor s ním, uverejnený v Literárnom týždenníku. Bolo to v čase, keď mu po osemnástich rokoch vyšla opäť zbierka. Obsah rozhovoru na mňa tak zapôsobil, že som pociťoval potrebu prečítať jeho verše. Knihu som samozrejme márne zháňal. Posledným pokusom bolo, že som zazvonil u neho doma v nádeji, že mi knihu požičia. Doma bol len jeho syn, tak sa tretie stretnutie neuskutočnilo. Dnes viem, že sa konalo, ale inak. Bolo to stretnutie iného druhu na rovnakej vlnovej dĺžke. Tu kdesi bol zárodok poznania, že si môžeme rozumieť aj bez slov.

Stretnutie štvrté, piate... a všetky ďalšie.

Koncom osemdesiatych rokov sme sa s Ivanom L. začali stretávať častejšie. Na literárnych sedeniach mladých autorov, pri vyhodnotení literárnych súťaží, pri jeho verejnej činnosti. Niekedy len tak bez slov na ulici. Vždy bol medzi nami spomínaný tichý súzvuk. Spomínam si na neho, ako aj tie najtvrdšie súdy a názory prezentuje s nádychom ľahkosti, tak, aby neublížili, ale povzbudili, ako sa nekompromisne zastáva toho, komu ubližujú.

A možno ako jeden z mála som si uvedomoval, ako často ubližujú jemu.

Na záver.

Pred asi dvoma rokmi som dal dohromady svoje verše do podoby zbierky. Nosil som v sebe myšlienku dať ju prečítať Ivanovi L. Stále som to odkladal v tušení, že by mohlo dôjsť k narušeniu tej zvláštnej rovnováhy medzi nami. Pri jednom z posledných stretnutí som mal pocit, že čas na čítanie dozrel, ale okolnosti sa vyvinuli inak.

Dnes chodím po meste, a keď idem cez križovatku Bellovej a Kollárovej ulice, pristihnem sa, ako vidím ísť Ivana L. oproti, kývne hlavou na pozdrav a prejde okolo mňa so svojím ľahučkým úsmevom na tvári.

A moje verše? Aj keď ich nečítal, viem, že ich všetky pozná.

Ivan Repček

Akoby sa celé jeho svetlo porozlievalo všade. Je všade. Nepotrebuje priepasť. Onen život začal už tu. Hneď pri tebe. Otvára obrovský priestor. Teraz ťa vidí úplne inak.

Kristína Javorská

Na Baranci nasnežilo, na počesť nášmu Polárnikovi.

Nada Kubányová

Krjela. Časopis Klubu mladých autorov pri Knižnici Gašpara Fejérpataky-Belopotockého v Liptovskom Mikuláši. Toto číslo je venované Ivanovi Laučíkovi (4.7.1944 – 12.5.2004) Autori: Ivan Laučík, Naďa Kubányová, Ondrej Cehlár, Peter Cibák, Janka Dzúriková, Kristína Javorská, Michal Kubáň, Anna Ondrejková, Ivan Repček, Dana Sochorová, Viktor Szitkey, Andrej Šeliga, Zuzana Šimová, Beáta Vargová. Číslo 14. Vyšlo v júli 2004.